

החיה אשה דנפק עלה קלא באיקדשה בפני עדים לאחד מבני מקום פלניא, ולא היו ט9-ב אומרים למי. ובאו העדים ממדינת הים, ואמרו, מעולם לא העדנו על אשה זו שנתקדשה.

אמר רבא: אפילו למאן דאמר בעלמא לא מבטלינן קלא משום חשד שמא אכתי מקודשת היא, בהא, מבטלינן קלא, כי מומר אמרי אינשי, בוודאי עיינו רבנן בקידושיה, ונתברר להם שקידושי קטן הוה, ומשום הכי התירוה להנישא לאחר בלא גט.

החיה אשה, דנפק עלה קלא באיקדשה לפלוני, שהוה קטן שלא הגיע למצוות, הנראה בגופו כגדול. ומיבעיא לן אם יבואו עדים ויאמרו, לא נתקדשה בפנינו, האם נבטל הקול, משום דאמרי אינשי קטן הוה ולא היו קידושי. או דלמא, לא נבטל הקול, כיוון שהוא נראה כגדול, ולא ידעי אינשי שהוא קטן, ויבואו לידי חשד שעדיין אשת איש היא.

אמר ליה רב מרדכי לרב אשי: הוה עובדא כי האי גוונא, ואמרו חכמים שמבטלינן קלא, ולא חוששין לחשד, משום שאנשים רואים גם על מי שנראה כגדול, שעדיין הוה קטן, שלא הגיע "לפלגות ראובן", שנאמר בהם "לפלגות ראובן גדולים חקרי לב".

והיינו שלגדולים יש חכמה וחקרי לב, אבל קטן רואים עליו שאין לו דעה כגדול. ואין חוששין שמא יאמרו גדול הוא, ומבטלינן קלא היות ויאמרו אנשים שעיינו רבנן

אמר ליה אביה: אותו בחור, על תנאי קידש את בתי אדעתא — על מנת דלא אזיל שלא ילך לבי חוזאי, ולבסוף אזל, ובטלו הקידושי.

אמר ליה רב חמא: כיוון דבעידנא דהוה קלא, בזמן שהיה קול גמור, לא הוה עמו אמתלא, הרי עכשיו, לאו כל כמינך דמחזקת אמתלא לבטל הקול.

החיה אשה דנפק עלה קלא, באיקדשה בפני עדים לפלוני באציפא בתוחלא [תמר שלא נתבשל כל צרכו, והונח בחותלות — שהם כלים העשויים מכפות תמרים, להתבשל בהם. ואחר שאוכלים אותם, נשאר על הגרעין מבשר הפרי, שלא נפרד בשעת אכילה, והוה נקרא ציפה לשון ציפוי ובאותו בשר קידשה], בעינא, על מעין של מקום הנקרא "רבי שיפי".

שלחה רב אידי בר אבין לקמיה דאבבי, לשאול: אם יבואו העדים ויאמרו לא נתקדשה בפנינו, כי האי גוונא, מאי?

האם יכול הקול להתבטל או לא.

אמר ליה אבי: אפילו למאן דאמר שבעלמא לא מבטלינן קלא, משום שעדיין יש חשד לאנשים שמא בכל אופן נתקדשה, לכן מצריכים גט לחומרא, אבל בהא, שקידשה בציפא תוחלתא, מבטלינן קלא, ואינה צריכה גט להינשא לאחר. משום שמימר אמרי אינשי: עיינו רבנן בקידושיה, ולא הוה בהו שוזה פרוטה, ומעיקרא לא נתקדשה.

מבטלינן קלא. והספק כאן הוא כשחזרו העדים והוסיפו אמתלא לקול שיצא מעיקרא.

על אף שאין דבר שבערוה בפחות משני עדים, כדי שלא תישאר האשה עגונה [וכפי שמתבאר בתחילת פרק האשה רבה, במסכת יבמות, על סמך מה התירו חכמים זאת]. ואם הלכה האשה ונישאת, ואחר כך חזר בעלה הראשון, תצא מהראשון, כי אשת איש שנבעלה אסורה לבעלה [ואין לה את ההיתר של אנוסה, ומהטעם שמבואר שם במסכת יבמות], וצריכה ממנו גט. ואף מבעלה השני, אף על פי שעתה התברר שלא חלו קידושיו, הצריכה רבנן שתקבל ממנו גט, כדי שלא יבואו לומר, גירשה ראשון, ונישאת לשני, וחוזרת לראשון בלא גט — נמצאת אשת איש יוצאה בלא גט.

אבל אם לא נישאת לשני, אלא רק נתקדשה לו, ואחר כך בא בעלה, אמרינן [ביבמות פ"ב] שהיא מותרת לחזור לבעלה הראשון. ואין צריכה גט משני.

ומדוע לא הצריכה גט משני?

לאו, משום דמימר אמרי אינשי, השני על תנאי קידוש, שאם יבא בעלה הראשון לא יחולו קידושיו, ולכן יוצאת ממנו בלא גט, ואין חשש שמא יאמרו אשה יוצאה בלא גט.

ומוכח, שתולין באמתלא, (2) שנתקדשה על תנאי, אף על פי שלא יצאה האמתלא, ולא שמענו שקידשה על תנאי, וכרב זביד, שאמר במקום אמתלא חוששין לאמתלא.

אמר ליה רב פפא: שאני התם, דאתי בעל

בקידושין אלו, והוברר להם שקידושי קטן הוו.

שנינו במשנה: ובלבד שלא תהא שם אמתלא.

אמר רבה בר רב הונא: אמתלא שאמרו שמבטלת את הקול, אפילו אם יצא הקול עכשיו, ולא הגיע קול האמתלא מכאן ועד לאחר עשרה ימים, מתבטל קול משום האמתלא.

רב זביד אמר: במקום שיכולה להיות אמתלא, חוששין לאמתלא גם אם לא יצאה האמתלא עם הקול. (1)

איתוביה רב פפא לרב זביד: הרי שנינו במשנה: ובלבד שלא תהא שם אמתלא. משמע, אם לא תצא האמתלא עם הקול, לא חוששים לאמתלא, אף על פי שיכולה להיות אמתלא.

אמר ליה רב זביד: במשנתנו נמי, במקום שיכולה להיות אמתלא קאמר, שמבטלינן קלא.

אמר ליה רב כהנא לרב פפא, וכי את לא תיסברא כרב זביד, שבמקום אמתלא מבטלינן קלא?

והתנן: אשה שהלך בעלה למדינת הים, ובא עד אחד ואמר "מת בעליך", תקנו רבנן שנאמין לו. והקילו להאמין אפילו לעד אחד,

2. הריטב"א פירש שנקרא מקום אמתלא לפי שראינו שרק נתקדשה ולא נשאה, ויש בכך ראייה שממתיין לראות אם ישוב בעלה הראשון ויתבטלו הקידושין, או לא.

1. מרש"י משמע שלא נחלקו רב זביד ורבה בר רב הונא, אלא כל אחד אמר דבר נפרד. אך הרמב"ן כתב שרב זביד חולק, וסובר שלא תולים באמתלא שלאחר עשרה ימים.

השני.

רב חביבא אמר, אפילו קלא דבתר אירוסין, נמי לא חיישינן ליה להצריכה גט מראשון, כדי שלא תתגנה על בעלה.

וכן הלכתא, דלא חיישינן ליה.

אמר רב ירמיה בר אבא: שלחו ליה מבי מדרשא של רב לשמואל:

ילמדנו רבינו, אשה שיצאה עליה קול שקיבלה קידושין מראשון, ובא אחר וקידשה קידושי תורה בפני עדים, מהו?

שלח ליה שמואל: תצא משני, והעמידו הדבר על בוריו:

בידקו את מקור הקול, אם אמת הוא או לא, והודיעוני.

ותמהינן: למאי הוצרך שמואל לבדוק את הקול?

אילימא משום דאי מגליא מילתא דהקול היה שקר, וממילא קידושי דקמא לאו קידושי מעליא נינהו, ואז מבטלינן קלא ומתירין לה לישאר תחת בעלה.

והא נהרדעא, אתריה מקומו דשמואל הוא, (5) ואמרינן לעיל דנהרדעי לא מבטלי קלא?!

אלא, מה שהוצרך לבדוק את מקור הקול,

הראשון ומערער שמעולם לא גירשה, ולא חלו קידושי שני, לפיכך לא צריכה גט משני.

ופרכינן: אי הכי, נישאת נמי, לא נצריכה גט משני, משום שהבעל הראשון טוען מעולם לא גירשתיה, ולא יבואו לידי חשד שמא גירשה ראשון ונשאה שני, ויוצאה ממנו בלא גט.

ומסיק רב פפא: אלא, נישאת, דעבדא איסורא, קנסוח(3) רבנן להצריכה גט משני.

נתקדשה, דלא עבדה איסורא, לא קנסוח רבנן. אבל לשמא יאמרו אשה יוצאה בלא גט לא חיישינן.

אמר רב אשי: כל קלא דלא איתחזק בבי דינא, שלא אמרו בית דין שיש לחוש לקול זה, לאו קלא הוא, ולא חיישינן ליה.

ואמר רב אשי: כל קלא דבתר נישואין, אם לאחר שנישאת יצא קול שכבר נתקדשה לאדם אחר לפני כן, לא חיישינן ליה(4) להצריכה גט מראשון. שאם אתה חושש לקול, נצטרך להוציאה מתחת בעלה, דקיימא לן כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבעול, משום הכי תקנו שלא ניחוש לקול, ותישאר תחת בעלה.

ומדייקת הגמרא מדברי רב אשי: הא קלא דיוצא בתר אירוסין, חיישינן ליה, ונצריכה גט מראשון כדי שתוכל להישאר תחת בעלה

3. למסקנת הגמרא, אין ראייה לרב זביד. והריטב"א כתב שאין הלכה כמותו. אבל הרי"ף והרמב"ם פסקו כמותו.

4. ברש"י מבואר שאין חוששים לקול משום שתיאסר לבעל הראשון ולבעול, וטעם זה שייך

5. התוספות העירו, הרי תלמידי רב לא היו

מדובר, ותלינן שהיא עדיין נשואה לראשון, לפיכך אינה צריכה גט מהשני.

ועתה, חוזרת הגמרא לבאר את דברי שמואל, שאמר העמידו דבר על בוריו.

לא מצאו דבר על בוריו, שלא נתברר להם מקור הקול, מהו?

אמר רב הונא: מגרש הראשון, שיצא קול שהוא קידשה, ונושא שני, אם ירצה.

ודייקין: **אבל** לומר שמגרש השני ונושא הראשון, **לא** אמרין.

מאי טעמא? — **אתי למימר**, קידשה ראשון וגירשה, וקידשה שני, וגירשה, והשתא מחזיר הראשון את גרושתו מן האירוסין, וקיימא לן שאסור⁽⁸⁾.

רב שיננא כריה דרב אידי אמר: הא דאמרין מגרש ראשון ונושא שני, לא דוקא, ואף מגרש שני ונושא ראשון, ולא חיישינן שמא יאמרו שהוא מחזיר גרושתו מהאירוסין, דמימר אמרי אינשי,⁽⁹⁾ עיינו רבנן בקידושיה לשני, וראו שקידושי טעות הוה, ומשום הכי חזרה לראשון ולא יבואו לחושדו.

על כרחך הוא משום **דאי מיגליא מילתא דקידושי קמא באמת קידושי מעליא נינהו**, והקול היה אמת, שוב לא צריכה גט משני, משום שלא חלו קידושיה מעיקרא.

ופליגא שמואל אדרב הונא.

דאמר רב הונא: אשת איש שפשטה ידה וקידשה קידושין מאחר, אף על פי שהיא בחזקת אשת איש, חיישינן שנתגרשה מבעלה הראשון, ומקודשת לשני, וצריכה גט ממנו.

ומקור דברי רב הונא הוא **מדרב המנונא.**

דאמר רב המנונא: האשה שאמרה לבעלה "גירשתני", נאמנת.⁽⁶⁾ משום שחזקה "אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה".

והכא נמי, אם פשטה ידה וקיבלה קידושין מאדם אחר,⁽⁷⁾ חיישינן לקידושיו, היות שאין אשה מעיזה פניה להתקדש לאדם אחר בעודה נשואה.

ואידך — שמואל אמר, **כי אתמר דרב המנונא** שאינה מעיזה בפני בעלה, היינו דווקא בפניו. אבל **שלא בפניו**, מעיזה ומעיזה. והכא, בנתקדשה לאחר שלא בפניו

נפשך, אם נתגרשה, הרי היא עוברת עתה באיסור גרושה לכהן, ולפיכך תולים שלא התגרשה

8. הקרבן נתנאל אותט הביא בשם הסמ"א שמכאן מוכח שאסור להחזיר גרושתו לאחר שהתארסה לאחר.

9. הקשה המהרש"א, הרי יותר מסתבר לומר שקידושי השני היו אמת, שקידש לפנינו בעדים, ולא קידושי הראשון, שלא היו אלא קול, ולכן

מנהרדעא, והם נהגו לבטל קול כמנהג סורא, ותירצו, ששמואל לא היה פוסק שלא לפי מנהג מקומו.

6. הרמב"ם נקט שנאמנת לגמרי, ויכולה להנשא לאחר. אבל הראב"ד כתב שאסורה להנשא לאחר, אלא שיש בה תפיסת קידושין.

7. בהגהות רע"א איגר לשו"ע סימן מ"ו הביא תשובות הר"א ששון שאם קיבלה קידושין מכהן, לא חיישינן שכבר נתגרשה, כי ממה

רבי עקיבא אומר: אפילו מצא אחרת, נאה חימנה, יכול לגרשה, שנאמר "והיה אם לא תמצא חן בעיניו, ושלחה מביתו".

גמרא:

תניא, אמרו בית הלל לבית שמאי, הסוכרים שלא הותר לגרש אלא אם כן מצא בה דבר ערוה: והלא כבר נאמר "ערוות דבר", ומשמע שבא הפסוק ללמד על דבר נוסף שמצא בה, חוץ מדבר ערוה.

אמרו להם בית שמאי: והלא כבר נאמר "ערוות", ואילו לדבריכם דבר ערוה לאו דווקא הוא, ומדוע נקטה התורה לשון "ערוה"?

אמרו להם בית הלל: אם היה נאמר "ערוות" ולא היה נאמר "דבר", הייתי אומר דווקא משום דבר ערוה תצא, אבל משום דבר אחר לא תצא, לכך נאמר "דבר". ואילו נאמר רק "דבר" ולא נאמר "ערוות", הייתי אומר שבאמת משום כל דבר תצא, אבל כאן אמר הכתוב שיש סייג בהיתר נישואיה לאדם אחר, שרק אם יצאה משום "דבר" תנשא לאחר, אך אם יצאה משום "ערוה" לא תנשא לאחר, משום שהמשך הפסוק הוא "ושלחה מביתו, ויצאה, והלכה לאיש אחר".

יצא עליה קול שנתקדשה מזה, ואחר כך מזה, מזה?

אמר רב פפא: אף זו, מגרש זה שיצא עליו קול שקידש ראשון, ונושא השני, ולא להיפך, משום שהכא נמי חיישינן שמא יאמרו גירשה ראשון ונשאה שני, וגירשה, ועכשיו היא חוזרת לראשון, ונמצא מחזיר גרושתו מהארוסין.

אבל אמומר אמר: מותרת לשניהם — או נושא ראשון ומגרש שני, או מגרש ראשון ונושא שני.

א-ז ומסקינן: והלכתא, מותרת לשניהם.

מתניתין:

בית שמאי אומרים, לא יגרש אדם את אשתו, אלא אם כן מצא בה ערות דבר, שנאמר "והיה אם לא תמצא חן בעיניו, כי מצא בה ערוות דבר".⁽¹⁾

ובית הלל אומרים: אפילו אם הקדיחה ושרפה תבשילו, יכול לגרשה,⁽²⁾ שהרי באותו פסוק נאמר "כי מצא בה ערוות דבר", ומדלא כתב "דבר ערוה", משמע שמצא בה או דבר ערוה או דבר אחר, כגון הקדיחה תבשילו.

המשנה למלך עצמו חולק וסובר שאין חילוק בין ארוסה לנשואה, ומה שכתוב ובעלה הינו שנתקדשה בביתה.

2. במשנה למלך הנ"ל מביא תשובות מהר"א ששון שאומר שפלוגתת בית שמאי ובית הלל היא עצה טובה מתי לגרש אבל יכול לגרשה גם בלאו הכי. אבל הוא עצמו נקט שיש איסור תורה

אם מגרשה השני, מותרת לראשון, לפי שאינם אלא קול. עיין בריטב"א וברשב"א שנחלקו ראשונים בדבר.

1. המשנה למלך גירושין י, כ"א, הביא תשו' מהרשב"ם שעד כאן לא פליגי בית שמאי ובית הלל אלא בנשואה, אבל בארוסה לכולי עלמא יכול לגרשה בלי סיבה. דקרא כתיב ובעלה. אבל